

อิทธิพลความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในปราสาทข่างปี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุรินทร์ Influence of Buddhist beliefs in Chang Pi Castle, Srikhoraphum District, Surin Province

พระครูพิบูลพัฒน์ประสูต¹, พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ²

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์, สุรินทร์, ประเทศไทย

Phrakhruphibunphatthanprasut¹, Phrakhrupariyathiwisutthikun²

^{1,2}Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus, Surin, Thailand

✉: Kumarny2527@gmail.com
(Author Corresponding Email)

Received: 08 March 2025; Revised: 26 March 2025; Accepted 27 March 2025

© The Author(s) 2025

บทคัดย่อ

ความเชื่อ เป็นการยอมรับนับถือในสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ว่าจะเป็นสถานที่ บุคคล วัตถุ สิ่งของ ทั้งสิ่งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตน และแสดงความจงรักภักดี ศรัทธาเลื่อมใส โดยไม่ต้องหาเหตุผลมา ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา คือ ความเชื่อซึ่งมุ่งเน้นพระรัตนตรัยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา วิถีแห่งความเชื่อทางศาสนา มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต หลักคำสอนทาง วิถีเชื่อทางศาสนาในฐานะเป็นสถาบัน วิถีเชื่อทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการทำให้บุคคลมีที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวด้านจิตใจ เป็นต้น บ้านข่างปี หมู่ที่ 1 ตำบลข่างปี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุรินทร์ เดิมมีคนที่ชื่อ “ปี” เรียกกันว่า “ตาปี” เป็นคนปั้นหม้อไหของหมู่บ้านที่มีฝีมือมากในการปั้น จึงเรียกต่อ ๆ กันมาว่า “บ้านตาปี” ภายหลังจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อของช่างปั้นว่า “บ้านข่างปี” ปราสาทข่างปีเป็นโรงพยาบาล (อโรคยศาล) หนึ่งในจำนวน 102 แห่ง ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรขอมโบราณโปรดให้สร้างขึ้น ราวพุทธศตวรรษที่ 18 พบโบราณวัตถุจำนวนมาก ส่วนหนึ่งนำไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุรินทร์ อีกส่วนหนึ่งเก็บรักษาไว้ที่วัดบ้านข่างปี อิทธิพลความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในปราสาทข่างปี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุรินทร์ มี 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้ 1) คุณค่าด้านร่างกาย ในสมัยก่อนสถานที่แห่งนี้เป็นสถานพยาบาลหรือโรงพยาบาล เพื่อให้ผู้คน ได้แวะมาพักรักษาตัวหรือเรียกว่า “อโรคยศาล” 2) คุณค่าด้านจิตใจ โดยชาวพุทธจะมานอนบานที่ปราสาทข่างปี เพื่อขอให้หายป่วย ซึ่งก็ปรากฏว่าหายป่วยไปหลายราย และมีคุณค่าทางจิตใจ 3) คุณค่าในด้านสังคม งานประจำปีมีการจัดเครื่องบวงสรวงทุกปี ซึ่งมีชาวอำเภอสหัสขันธ์และประชาชนใกล้เคียงมาร่วมพิธีเป็นอันมาก ทำให้ได้เห็นถึงพลังสามัคคีในการร่วมมือร่วมใจช่วยกันของชุมชนในอำเภอสหัสขันธ์ และ 4) คุณค่าในด้านศิลปะและวัฒนธรรม เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านศิลปวัฒนธรรมของคนสุรินทร์

คำสำคัญ : ความเชื่อ, พระพุทธศาสนา, ปราสาทข่างปี, อโรคยศาล, วัฒนธรรม

Abstract

Belief refers to the acceptance or reverence of certain entities—whether places, people, or objects, tangible or intangible—often embraced with loyalty and faith without the need for rational explanation. In Buddhism, belief is centered on the Triple Gem and the core teachings of the Dhamma, playing a vital role in daily life as a source of spiritual grounding. Chang Pi Village, located in Moo 1, Chang Pi Subdistrict, Srikhoraphum District, Surin Province, was named after a skilled potter known as “Ta Pi,” later becoming known as “Chang Pi Village.” The Chang Pi Castle (Prasat Chang Pi) is one of 102 Arokayasala (healing temples or hospitals) built by King Jayavarman VII of the ancient Khmer Empire around the 18th Buddhist century. Many ancient artifacts have been discovered there, some preserved at the Surin National Museum and others kept at Wat Chang Pi. The influence of Buddhist beliefs at this site can be identified in four dimensions: (1) Physical value – the site served as a medical healing center or “Arokayasala” for the sick; (2) Spiritual value – locals believe prayers offered at the site can result in healing, providing emotional and psychological comfort; (3) Social value – annual worship ceremonies foster community unity as locals gather in large numbers; and (4) Artistic and cultural value – the site stands as a location of Buddhist cultural tourism, reflecting the artistic and religious heritage of Surin Province.

Keywords: Belief, Buddhism, Prasat Chang Pi, Arogyasala, Culture

1. บทนำ

ชาวพุทธเชื่อว่าศาสนาของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน จะมีอายุยืนยาวถึง 5,000 ปีและหลังจากที่พุทธกาลคือตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นไป พระพุทธศาสนาจะค่อยๆเสื่อมไปโดยลำดับ ความเสื่อมดังกล่าวขึ้นอยู่กับปัจจัยหลังสองประการคือ ปัจจัยภายนอกได้แก่การทำลายล้างโดยบุคคลต่างศาสนาจะเป็นด้วยศึกสงครามและปัจจัยภายใน คือ “การทำลายโดยชาวพุทธเอง” หลายปีผ่านมามีผู้แต่งกายเลียนแบบสงฆ์ (ลักเพศ) มีพฤติกรรมเป็นข่าวดังพาดหัวหนังสือพิมพ์หลายครั้ง จนญาติโยมที่ศรัทธากล้าแข็งในศาสนา บางท่านถึงกับศรัทธาถอยหันหลังให้วัดความจริงแล้ว พุทธศาสนาไม่เสื่อม แต่บุคคลต่างหากที่เสื่อม ปัญหาอยู่ที่ว่าบุคคลที่เสื่อมนั้นใช้รูปแบบและรูปแบบของศาสนาเป็นเครื่องมือหากินหาผลประโยชน์บนพื้นฐานศรัทธาของชาวบ้าน ฝ่ายชาวบ้านเอง รู้ทั้งรู้จักปล่อยเลยตามเลยเข้าทำนอง “ชั่วช่วงซีตี่ช่วงสงฆ์” อย่างนี้สถานการณ์ของพุทธศาสนาคงจะย่ำแย่คนทำบุญก็ต้องเลือกให้เหมาะทั้งบุคคล และกาลเทศะ ไม่เปิดโอกาสให้พวกหม่มผ้าเหลืองหากินอย่างลอยนวล นักบวชหากินที่ประพฤติดะเมิดพระธรรมวินัยอย่างชัดแจ้ง มีโทษเพียงให้สึกกฎหมายบ้านเมืองไม่มีสิทธิ์ไปลงโทษอะไรได้ที่หลอกลวงชาวบ้าน ผูกดวงสะเดาะเคราะห์ หากินกันเป็นล่ำเป็นสันหรือใช้สถานที่วัดเป็นแหล่งหากินในรูปแบบต่างๆก็ไม่มีใครทำอะไรได้ (दनัย ไชโยธธา, 2538: 49) ภัททิยาธิมเรวัตได้กล่าวถึงมูลเหตุของการเกิดความเชื่อที่เกิดจากมนุษย์มีปัญหาทางด้านจิตใจ และความไม่รู้ไม่ว่ามนุษย์จะอยู่ในสภาพใดสังคมแบบไหน ภาวะจิตของมนุษย์จะมีความรู้สึกไม่สบายใจไม่มั่นคงต่อชีวิตตนเองความเชื่อนี้จะช่วยให้กำลังใจช่วยรักษาจิตใจให้กับมนุษย์ช่วยตอบคำถามที่มนุษย์ไม่สามารถหาคำตอบได้ (ภัททิยา ธิมเรวัต, 2540: 5-12)

ปราสาทข่าปี ตำบลข่าปี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุรินทร์ เป็นอโรคยศาล (อโรคยศาลา หรือโรงพยาบาล) หนึ่งในจำนวน 102 แห่ง ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรขอมโบราณ โปรดให้สร้างขึ้น

ตั้งอยู่ที่บ้านช่างปี ตำบลช่างปี อำเภอสือขรรค์ จังหวัดสุรินทร์มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 18 มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่อด้วยศิลาแลง และหินทราย ตั้งแต่ปี 2553 กรมศิลปากร ได้ทำการบูรณะปราสาทช่างปี พบโบราณวัตถุจำนวนมาก ส่วนหนึ่งนำไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุรินทร์ อีกส่วนหนึ่งเก็บรักษาไว้ที่วัดช่างปี

บ้านช่างปี หมู่ที่ 1 ตำบลช่างปี อำเภอสือขรรค์ จังหวัดสุรินทร์ เป็นชุมชนโบราณพันปีประวัติความเป็นมาของบ้านช่างปี ตามที่เรารู้ทางประวัติศาสตร์ความเป็นมา ว่าบ้านช่างปีในอดีตนั้นเคยเป็นแหล่งชุมชนของเขมรโบราณ จากการสำรวจเท่าที่พบแหล่งโบราณสถานที่สำคัญในชุมชนหมู่บ้านนั้นคือ องค์ปราสาทที่เป็นรูปแบบการสร้างโดยอารยธรรมขอมโบราณ ซึ่งเป็นภาษาเขมรเรียกว่า “ปราสาทเจียงแป้ย” (สัมภาษณ์, เฉลียว ปิ่นเพชร, 14 มีนาคม 2568.)

จากข้อมูลการศึกษาเรื่อง “อิทธิพลความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในปราสาทช่างปี อำเภอสือขรรค์ จังหวัดสุรินทร์” ที่ผ่านมาและข้อมูลการจัดแบ่งลักษณะร่องรอยของบ้านเมืองโบราณในบริเวณใกล้เคียงเบื้องต้น ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ผู้ศึกษาได้ใช้ข้อมูลดังกล่าวในการสรุปเลือกพื้นที่ศึกษาในเขตปราสาทช่างปี ตำบลช่างปี อำเภอสือขรรค์ จังหวัดสุรินทร์ เนื่องจากในพื้นที่นี้ได้มีการค้นพบรูปเคารพอยู่ในบริเวณอารยศาลา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับอารยศาลา ในการศึกษาศาสนสถานประจำโรงพยาบาลในจังหวัดอื่น ๆ ต่อไปในอนาคตได้

2. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

ความเชื่อ เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ คำว่า “ความเชื่อ” นั้น มักใช้กันใน ภาษาที่แตกต่างกันไป เช่น ความเชื่อ หรือ ศรัทธา หรือ สัทธา ในภาษาอังกฤษ ก็มักพบเห็นคำว่า Believe บางทีก็เห็นคำว่า Faith

2.1 ความหมายของความเชื่อ

ชนสุรินทร์ ได้ให้ความหมายของ “ความเชื่อ” ว่า หมายถึง “การยอมรับนับถือโดย ปราศจากความคลางแคลงใจ” หรือ “ความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้า” ส่วนความหมายในภาษาบาลี สันสกฤตนั้น ท่านแปลง่าย ๆ ว่า “สัทธา” หรือ “ศรัทธา” หมายถึง ความเชื่อ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2555 ได้ให้ความหมายของ คำว่า “สัทธา” ว่า หมายถึง ความเชื่อ, ความเลื่อมใส และได้ให้ความหมายของคำว่า “ศรัทธา” ว่า หมายถึง ความเชื่อ, ความเลื่อมใส บางที่ใช้กับคำ ประสาทะ เป็น ศรัทธาประสาทะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1205)

พระวิศิษฐ์ สุมโน (แทบทาม) ได้กล่าวถึงความเชื่อ ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับอัน เกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคม แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคม หนึ่งยอมรับและให้ความยำเกรง (พระวิศิษฐ์ สุมโน (แทบทาม), 2556)

สรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือในสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ว่าจะเป็นสถานที่ บุคคล วัตถุ สิ่งของ ทั้งสิ่งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตน และแสดงความจงรักภักดี ศรัทธาเลื่อมใส โดยไม่ต้องหาเหตุผล มาอธิบาย อาจจะมีหลักฐานพิสูจน์ให้เห็นจริง หรืออาจจะพิสูจน์ไม่ได้ก็ได้

2.2 ประเภทของความเชื่อ

เรื่องของความเชื่อนั้น มีหลากหลายประเภท เช่น เชื่อเกี่ยวกับการตายแล้วเกิดใหม่ เชื่อ ว่าผีมีจริง หรือไม่มี เชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม เชื่อเรื่องการตั้งชื่อ เชื่อเรื่องนรกสวรรค์ เป็นต้น ซึ่ง ประเภทของความเชื่อนี้ ได้แบ่งประเภทของคติความเชื่อไทยออกเป็น 8 ประเภท ได้แก่

2.2.1 ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ ได้แก่ ความเชื่อถือปรากฏการณ์ต่างๆ ของธรรมชาติที่มนุษย์ยังไม่สามารถอธิบายได้ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดโลกและจักรวาลและสรรพสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ

2.2.2 ความเชื่อเรื่องการเกิด การตาย และช่วงเวลาที่สำคัญในชีวิต มักแสดงออกมาในรูปแบบของพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต เช่น การทำขวัญเดือน การโกนจุก การบวช การแต่งงาน การตาย เป็นต้น

2.2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีการนับถือผี สามารถแบ่งประเภทของผีได้ 4 ประเภท คือ 1) เจ้าพ่อ มีหน้าที่ให้ความคุ้มครองคนและสถานที่ 2) หลักเมือง หมายถึงผู้พิทักษ์เมือง มีความเชื่อว่า เมื่อสร้างสถานที่ใดขึ้นมาจะต้องมีผีคอยเฝ้าอยู่ ทำให้เกิดการสร้างศาลหลักเมืองขึ้น 3) เลื้อบ้าน หมายถึงภูติผีที่คุ้มครองหมู่บ้าน คอยเป็นผู้ช่วยเหลือและให้กำลังใจแก่ชาวบ้าน จะมีการสร้างศาลไว้ โดยทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีความเคารพเชื่อถือมากกว่าชาวบ้านในภาคกลาง และจะมีพิธีกรรมในการไหว้ผีเหล่านี้ปีละสองครั้ง และ 4) ผีเรือน หมายถึงผู้รักษารักษาบ้าน คอยคุ้มครองคนในบ้าน แต่ถ้าทำให้ผีโกรธก็อาจก่อให้เกิดทุกข์ภัยแก่คนในบ้านได้ การเชื่อถือผีเรือนยังมีอยู่มากใน ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และบางหมู่บ้านในภาคกลาง ส่วนคนในเมืองและในหมู่บ้านภาค กลางส่วนใหญ่จะหันไปนับถือพระภูมิเจ้าที่ ซึ่งเป็นอิทธิพลของศาสนาพุทธและฮินดูแทน

2.2.4 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นความเชื่อต่าง ๆ เมื่อคนไทยนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว

2.2.5 ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนที่จะมีการนับถือพุทธศาสนา แบ่งได้หลายอย่าง เช่น ไสยศาสตร์ที่มีจุดประสงค์ในทางไม่ดี (black magic) ไสยศาสตร์ที่มีจุดประสงค์ ในทางดี (white magic) ไสยศาสตร์เกี่ยวกับคาถาอาคมหรือเครื่องรางของขลัง เป็นต้น

2.2.6 ความเชื่อเกี่ยวกับครวเรือนและที่อยู่อาศัย เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องใช้ไม้สอยในครวเรือนว่ามีผีประจำอยู่ ความเชื่อเกี่ยวกับอาหารการกิน ความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ตั้งบ้านเรือน และการก่อสร้างบ้านเรือน ที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับผีสง โฉลก โชคเคราะห์ต่าง ๆ เป็นต้น

2.2.7 ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีวะ เช่น เชื่อว่าบางอาชีพอาจต้องมีการศึกษาจากครูหรือต้องมีการเสี่ยงอันตราย ทำให้ต้องมีพิธีไหว้ครู พิธีลงครู เป็นต้น

2.2.8 ความเชื่อที่มีลักษณะผสมผสานกับความเชื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ไม่สามารถแยกศึกษาได้ (สัมภาษณ์, พระครูสังฆรักษ์สำเร็จ กตอุโร, 11 มีนาคม 2568.)

2.3 ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

เนื่องจากคนไทยนับถือพระพุทธศาสนาตั้งแต่บรรพบุรุษ ความเชื่อจึงมุ่งเน้นพระรัตนตรัย หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ได้แก่

2.3.1 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ใครทำกรรมใดไว้ ผลกรรมนั้นจะตามสนอง ซึ่งมีความเชื่อว่า ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ ประเด็นสำคัญของความหมายของคำว่าศรัทธาที่ตรัสแสดงไว้ในแต่ละพระสูตรล้วนตรงกันคือ "เชื่อพระปัญญา เครื่องตรัสรู้ของตถาคต" อย่างไรก็ตาม ลักษณะศรัทธาที่ประกอบด้วยเหตุผลและ ปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนานั้น พระอรรถกถาจารย์ได้จำแนก ศรัทธาออกเป็น 4 ประเภท คือ

- กัมมสัทธา คือ เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อสาระสำคัญของกฎแห่งกรรมที่ว่า "ทำดีต้องได้รับ ผลดีจริง ทำชั่วต้องได้รับผลชั่วจริง" ดังธรรมภาษิตที่ว่าบุคคลใดทำกรรมใดไว้ เขาย่อมเห็นกรรม เหล่านั้นในตน ผู้ที่ทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว บุคคลหวนพิชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น

- วิปากสัทธา คือเชื่อว่าวิบากหรือผลของกรรมมีจริง เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้ว ต้องมีผล และมีผลต้องมีเหตุ ผลที่เกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว ไม่มีใครหลบเลี่ยงวิบากแห่งกรรมชั่วของตนได้เลย

- กัมมัสสกตาสัทธา คือเชื่อว่าแต่ละชีวิตมีกรรมเป็นของตน ใครจะดีหรือชั่ว ก็เพราะ การกระทำของตนเอง ไม่มีใครหรือสิ่งใดมาบันดาลให้เป็นไป ดังพระพุทธองค์ตรัสไว้ใน จูฬกัมมวิภังค สูตร ว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย

- ตถาคตโพธิสัทธา คือเชื่อมั่นในองค์พระตถาคตว่า ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยปราศจากความสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น ปักใจเชื่อว่าพระพุทธองค์ทรงพระคุณสมบูรณ์พร้อม ทั้ง 9 ประการ

2.3.2 ความเชื่อเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ สัตว์โลกทั้งหลายย่อมเวียนว่ายตายเกิดวัฏสงสาร ตามผลแห่งกรรมของตน เป็นความเชื่อตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

2.3.3 ความเชื่อเรื่องกฎแห่งธรรมชาติ

2.3.4 ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว (สัมภาษณ์, พระอริการประหยัด ตปสีโล, 11 มีนาคม 2568)

2.3.5 ความเชื่อเกี่ยวกับวิทยาคม เป็นความเชื่อเรื่องสิ่งลึกลับที่เหนือธรรมชาติ ไม่สามารถพิสูจน์ทราบได้ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ แยกออกได้เป็น 2 เรื่อง คือ 1) ความเชื่อเรื่องเวทมนตร์ คาถา เป็นจำพวกตัวอักษรหรืออักขระที่ผูกเป็นข้อความ ถือว่ามีอำนาจลึกลับแฝงเร้นอยู่ เมื่อนำไปใช้ ตามที่กำหนด เช่น คาถาอาคมนำไปบริกรรม เสกเป่าหรือสวด เชื่อว่าจะเกิดความรู้สึกดีสึทธิ์หรือเกิด ความขลัง ปัจจุบันความเชื่อประเภทนี้ได้ลดน้อยลง ด้วยเหตุความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่ 2) ความเชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง เป็นความเชื่อในสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์ ประดิษฐ์ขึ้น เชื่อว่า สามารถป้องกันอันตราย ยิงแทง ฟันไม่เข้า ตัวอย่างเช่น เหล็กไหล เขี้ยวเสือ เป็นต้น

2.3.6 ความเชื่อเรื่องผีसांगเทวดา สิ่งลึกลับที่มองไม่เห็นตัวตน ถือว่ามีอิทธิฤทธิ์และอำนาจเหนือมนุษย์ สามารถให้คุณให้โทษก็ได้ สิ่งเหล่านี้ ทางวิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถหาบทสรุปได้แน่ชัด ว่ามีจริงหรือไม่ บางครั้งในสิ่งที่เกิดขึ้นก็มีเหตุอันน่าเชื่อถือ

2.3.7 ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ หมายถึง วิชาว่าด้วยการพยากรณ์ โดยอาศัยดาราศาสตร์เป็นหลัก ความเชื่อเช่นนี้ปรากฏแพร่หลายในทุกชนชั้นของสังคมไทย จนกระทั่งมีการเรียนการสอน สืบทอดอย่างเป็นทางการ และยึดถือเป็นอาชีพ

2.3.8 ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง ความเชื่อประเภทนี้น่าจะเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับคนไทย มาแต่ อดีต ส่วนมากจะพบเห็นได้จากพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง พระเครื่อง รูปเหมือนพระสงฆ์ที่เคารพเลื่อมใส เป็นพระเกจิอาจารย์ อาจกล่าวรวมไปถึงศาลปู่ตา ศาลหลักเมือง ศาลเจ้าพ่อ ศาลเจ้าแม่ ความเชื่อประเภทนี้ยังคงมีปรากฏให้เห็นในสังคมไทยยุคปัจจุบัน ความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อยู่คู่กับ คนไทยมาช้านาน ความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เปรียบเสมือนกำลังใจในการใช้ชีวิตอยู่ของคนไทย เพราะ คนไทยแต่โบราณมา จะมีการเข้าวัด หรือมีเทศกาลอะไร ก็จะไปเข้าวัด ทำบุญ และเชื่อเรื่อง ผีสาง นางไม้ เทวดา มีการบนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่อยู่ตามต้นไม้ที่มีอายุยืนยาว มีการสร้างศาลพระภูมิหน้าบ้าน เพื่อให้ผีบ้านผีเรือน ช่วยปกป้องรักษาบ้าน และยังมีการเชื่อเรื่องผีในรูปแบบต่าง ๆ

2.4 ความสำคัญของความเชื่อ

วิถีแห่งความเชื่อทางศาสนา มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ของผู้คนในโลก อาจประมวลกล่าวได้ดังนี้

2.4.1 หลักคำสอนทางศาสนา เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมและวิธีการคิดของบุคคลในสังคม บุคคลเกิดมาในชุมชน นับถือศาสนาใด เขา/เธอก็จะมีพฤติกรรมคล้าย ๆ กันกับบุคคลอื่นที่นับถือ ศาสนาเดียวกัน และมีความคิดอ่านไปตามคำสั่งสอนของศาสนานั้น ๆ เช่น ชาวฮินดูก็จะเชื่อเป็นแบบ ชาวฮินดู ชาวพุทธก็จะมีพฤติกรรมและความคิดอ่านเป็นแบบพุทธ คือ ไม่เชื่อในพระเจ้า เชื่อกรรม ละ เว้นบาป ทำบุญสร้างกุศล ทำวัตรสวดมนต์แบบพุทธ หรือชาวคริสต์ก็จะมีผลพวงและความคิด อ่านแบบคริสต์ เช่น นิยมไปโบสถ์ในวันอาทิตย์ มีความเชื่อในพระเจ้าและบาปกำเนิด (original sin) เป็นต้น

2.4.2 วิถีเชื่อทางศาสนาในฐานะเป็นสถาบัน ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนและศาสนิกชนของศาสนานั้น ๆ และมีบทบาทสำคัญในการนำหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนามาใช้อบรมสั่งสอนบุคคลผู้เลื่อมใสศรัทธาในด้านต่าง ๆ เช่น การปฏิบัติตน การศึกษา การพัฒนาสุขภาพกาย สุขภาพจิต และบุคลิกภาพ การส่งเสริมสติปัญญาและความรอบรู้ในเรื่องชีวิตและการแก้ปัญหาชีวิต

2.4.3 วิถีเชื่อทางศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้บุคคลมีที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวด้านจิตใจ มีแนวปฏิบัติเพื่อความสำเร็จในสิ่งพึงปรารถนา และแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และมีความสำคัญในการให้หลักเกณฑ์และแนวทางประพฤติปฏิบัติที่ดีที่เป็นศีลธรรมและจริยธรรมในการอยู่ร่วมกันของบุคคลในสังคม อันนำมาซึ่งความสงบสุข

2.4.4 วิถีเชื่อทางศาสนาในฐานะเป็นเรื่องของจิตใจและอารมณ์ มีอิทธิพลในการจูงใจและผูกใจคนไว้ได้อย่างแนบแน่น ให้ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนา โดยอาศัยศรัทธาและอำนาจลึกลับบางอย่างที่อาจบันดาลให้เกิดสุขหรือทุกข์แก่บุคคลได้ (สัมภาษณ์, พระอธิการสมศักดิ์ ปชโชโต, 14 มีนาคม 2568)

2.4.5 วิธีเชื่อทางศาสนามีอิทธิพลต่อการยึดเหนี่ยวสังคมชุมชนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
มีสาเหตุมาจากผู้คนยึดมั่นในคำสั่งสอนเดียวกันประกอบพิธีกรรมร่วมกัน ทำให้ผู้คนในสังคมนั้น ๆ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สามัคคีกันได้

2.4.5 วิธีเชื่อทางศาสนาเป็นวัฒนธรรมที่ผู้คนใช้เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต ในสังคมใด ถ้าผู้คนให้ความนับถือศาสนาใด พฤติกรรมของคนในสังคมนั้นก็จะแสดงให้ปรากฏตามหลัก คำสั่งสอน ตามพิธีกรรมที่ตนประกอบ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งแห่งวิถีชีวิต จึงส่งผลสะท้อนให้ผู้เชื่อแสดงออกต่อ ความรู้สึกและความเชื่อของตนมาทางศิลปะ วรรณกรรม คติธรรม และขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี

2.4.7 วิธีเชื่อทางศาสนา มีบทบาทสำคัญในการช่วยส่งเสริมและสร้างสรรค์ให้เกิดผลงานมีค่า ในด้านศิลปะและวัฒนธรรมแก่สังคม สิ่งทีกล่าวนี้นี้จะเห็นได้ที่ว่า สิ่งก่อสร้างที่นับว่ายิ่งใหญ่และ อัจฉริยะส่วนใหญ่เป็นศิลปะหรือสิ่งก่อสร้างเกี่ยวกับศาสนาหรือความเชื่อ วัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคมมีฐานที่มาจากศาสนาหรือความเชื่อของผู้คนเป็นส่วนใหญ่ (สัมภาษณ์, เอกสิทธิ์ สุวินัย, 14 มีนาคม 2568.)

3. ชุมชนบ้านช่างปี อำเภอสักรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

ในการศึกษา เรื่อง “ชุมชนบ้านช่างปี อำเภอสักรภูมิ จังหวัดสุรินทร์” มีรายละเอียดดังนี้

3.1 บ้านช่างปี

บ้านช่างปี หมู่ที่ 1 ตำบลช่างปี อำเภอสักรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ เดิมมีคนชื่อ “ปี” เรียกกันว่า “ตาปี” เป็นคนปั้นหม้อไหของหมู่บ้านที่มีฝีมือมากในการปั้น จึงเรียกต่อกันมาว่า “บ้านตาปี” ภายหลังจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อของช่างปีว่า “บ้านช่างปี” มีผู้ใหญ่/กำนันมาแล้วประมาณ 14 คน ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันชื่อ “นายชัยณรงค์ ทองหล่อ” บ้านช่างปีเป็นหมู่บ้านเกษตรกรรม ทำนาแปลงใหญ่ตามรูปแบบของการผลิตข้าวอินทรีย์ มีความโดดเด่นทางวัฒนธรรม รวมถึงกิจกรรมการปั้นหม้อด้วยเตาเผาโบราณ ตามความเชื่อของชาวบ้านเกี่ยวกับการขุดพบเตาเผาโบราณบริเวณชุมชน รวมถึงเครื่องปั้นโบราณ รูปปั้นเทวรูป สิ่งศักดิ์สิทธิ์จำนวนมาก ณ บริเวณปราสาทช่างปี (สัมภาษณ์, เฉลียว ปิ่นเพชร, 14 มีนาคม 2568.)

3.2 ชุมชนโบราณบ้านช่างปี

ชุมชนโบราณพันปีประวัติความเป็นมาของบ้านช่างปี ตามที่เรารู้ทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาว่า บ้านช่างปีในอดีตนั้นเคยเป็นแหล่งชุมชนของเขมรโบราณ จากการสำรวจเท่าที่พบแหล่งโบราณสถานที่สำคัญในชุมชนหมู่บ้านนั้นคือ องค์ปราสาทที่เป็นรูปแบบการสร้างโดยอริยธรรมขอมโบราณ มีนามปราสาทเป็นที่รู้จักนั้น ช่างปี ซึ่งเป็นภาษาเขมรเรียกว่า ปราสาทเจียงแป้ย เป็นสถาปัตยกรรมแบบขอมโบราณ โดยสันนิษฐานว่า ได้ก่อสร้างมาในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ราวต้นพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นโบราณสถานที่ก่อสร้างรุ่งเรืองราวเดียวกันกับปราสาทศีขรภูมิ และปราสาทหินพิมาย ปราสาทช่างปีเป็นอารยศาลา สิ่งก่อสร้างนั้นประกอบด้วยองค์ปราสาทสี่เหลี่ยมจัตุรัส ก่อด้วยศิลาแลง หินทราย มีมุขทางทิศตะวันออกเฉียงใต้มีอาคารขนาดเล็กรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่เรียกว่า บรรณาลัย มีกำแพงล้อมรอบ ทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ปรากฏมีสระน้ำพื้นสระปูด้วยศิลาแลง มีน้ำใสสะอาดและเต็มตลอดทั้งปี ในความหมายว่า “อารยศาลา” นั้นหมายถึงสถานอันเป็นที่รักษาพยาบาล รักษาตัวของคนเจ็บป่วย ผู้รักษาจะมีความสามารถด้านการแพทย์แผนโบราณ

และตัวยามาจากเมืองใหญ่ คือ เมืองนครวัด ในราชอาณาจักรกัมพูชา เมืองพินาย เมืองละโว้ ภายในองค์ปราสาทจะประดิษฐานพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ไว้สำหรับการสักการบูชา และกระทำพิธีกรรมทางศาสนา จะมีรูปเคารพที่สำคัญในการรักษา เยียวยา และโรค นั่นคือ “พระโกษชัยคุรุไวฑูรยประภา” รูปเคารพนี้มีความเชื่อว่าเพียงสัมผัสรูปประติมากรของพระองค์ก็จะหายป่วยได้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2478: 20)

3.3 กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในชุมชนชาวบ้านช่างปี

จากข้อมูลที่ปรากฏได้กล่าวว่า ที่ตั้งอยู่ในบริเวณหมู่บ้านช่างปี มีแหล่งโบราณสถาน และมีการขุดพบโบราณวัตถุมากมาย จึงเชื่อได้ว่าบ้านช่างปีแห่งนี้ เป็นชุมชนเขมรโบราณมาก่อน ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอาณาบริเวณนี้นับเป็นเวลาหลายร้อยปีมาแล้ว และต่อมามีการผสมผสานทางความเชื่อวัฒนธรรมและเชื้อชาติระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ทำให้คนที่อาศัยอยู่ในบ้านช่างปี จะเรียกตนเองว่า “ขแมร์ลือ” โดยความหมายคือ “เขมรบน” และเรียกเขมรที่อยู่ในประเทศกัมพูชาว่า “ขแมร์กร้อม” ในความหมายว่า “เขมรด้า” ซึ่งในความหมายนี้อาจมาจากสภาพภูมิอากาศของประเทศไทยที่มีผืนดินสูงลาดต่ำไปทางประเทศกัมพูชาในสมัยโบราณ บ้านช่างปียังคงเคยพากันไปหาเครื่องรางของขลังในประเทศกัมพูชา โดยการเดินเท้าและนั่งเกวียนตามเส้นทางลงไปท้องจอม อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ (สัมภาษณ์, พิศาล เค้ากล้า, 11 มีนาคม 2568)

การตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ เป็นชื่อทางราชการตั้งขึ้นให้ตรงกับคำว่า “บ้านช่างปี” เป็นชื่อเรียกหมู่บ้านของคนเขมรเดิมว่า “เสราะเจียงแป๊ย” คำว่า “เสราะ” แปลว่า หมู่บ้าน, บ้าน คำว่า “เจียงแป๊ย” เป็นภาษาเขมรมี 2 คำ คือ “เจียง” แปลว่า ช่าง “แป๊ย” แปลว่า ปี ถ้ารวมเป็นประโยคเดียว ว่า “เจียงแป๊ย” มีความหมายว่า ช่างชื่อแป๊ย เมื่อนำมาเขียนเป็นภาษาไทย คำว่า “แป๊ย” ออกเสียงยากเลยเพี้ยนเป็น “ปี” อาจจะสะดวกสำหรับคนไทยอ่านออกเสียง ตามสันนิษฐานจากโบราณสถาน คือ “ปราสาทช่างปี หรือ ปราสาทเจียงแป๊ย” ชื่อหมู่บ้านน่าจะเรียกตามชื่อช่างที่สร้างปราสาทที่ชื่อ “ช่างแป๊ย” (ช่างปี) มีคนบางส่วนในปัจจุบัน ได้ตั้งข้อสันนิษฐานว่า บ้านช่างปี น่าจะมาจากชื่อ “ช่างปั้นหม้อดิน” ที่ชื่อ “ปี” เพราะช่าง 30 ปี ที่แล้วมีการปั้นหม้อดินในบริเวณห้วยบ้านช่างปี จากการเล่าขานว่าบ้านช่างปี ที่มาตาปี เป็นช่างปั้นหม้อ ไห ถ้วย ชาม จากการค้นพบในที่นี้คือ การปรับปรุงแปลงนาใกล้ปราสาท และสระน้ำ ด้านทิศตะวันตก พบเตาเผาที่เปิดแล้วในสมัยนั้นแต่ก็ยังพบเศษไห กระปุกเคลือบรูปช่าง กระปุกในรูปร่างต่าง ๆ แตกหักเสียหายจำนวนมาก มีเศษอิฐที่ก่อเป็นเตาจำนวน 4-5 เตา เรียงกันจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก ปรากฏหลักฐานสำคัญว่า มีช่างปั้นหม้อจริงตามประวัติของหมู่บ้านช่างปี ในอดีตนั้นได้มีการค้าขาย และมีการติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ ต่างที่ในการค้นพบ จึงเรียกชื่อว่า “หมู่บ้านช่างปี” ซึ่งข้อสันนิษฐานนี้ มีน้ำหนักมากกว่า เรื่องช่างที่สร้างปราสาท เพราะปราสาทนั้นมีการสร้างมาก่อนชื่อ “ช่างปั้นหม้อดิน” (สัมภาษณ์, วินัย โกการัตน์, 13 มีนาคม 2568)

4. ปราสาทช่างปี อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

ในการศึกษา เรื่อง “ปราสาทช่างปี อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์” มีรายละเอียดดังนี้

4.1 ประวัติความเป็นมา

ปราสาทช่างปีเป็นโรงพยาบาล (อโรคยศาล) หนึ่งในจำนวน 102 แห่ง ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรขอมโบราณโปรดให้สร้างขึ้น ตั้งอยู่ที่บ้านช่างปี ตำบลช่างปี อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์มีอายุใน

ราวพุทธศตวรรษที่ 18 มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่อด้วยศิลาแลง และหินทราย ประกอบไปด้วย ปราสาทประธานตั้งตรงกลาง ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้มีบรรณาลัย ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว ซึ่งมีโคปุระอยู่ทางด้านทิศตะวันออก นอกกำแพงทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีสระน้ำ ปราสาทแห่งนี้มีการค้นพบศิลปวัตถุเทวรูปประธานพระคเณศ กลับขนุนที่ยอดปราสาท ซึ่งมีความสมบูรณ์หลายชิ้น ศิลปวัตถุบางส่วนถูกนำไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ สอบถามข้อมูล ตั้งแต่ปี 2553 กรมศิลปากร ได้ทำการบูรณะปราสาทช่วงปี พบโบราณวัตถุจำนวนมาก ส่วนหนึ่งนำไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุรินทร์ อีกส่วนหนึ่งเก็บรักษาไว้ที่วัดบ้านช่วงปี

4.2 รูปแบบและแผนผัง

ปราสาทประธาน ก่อด้วยศิลาแลง แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง มีมุขยื่นออกไปทางทิศตะวันออกเป็นทางเข้า กรอบประตูทำด้วยหินทราย มีทางเข้าทางเดียว ส่วนที่เหลืออีก 3 ด้านทำเป็นประตูหลอก บริเวณทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปราสาทประธานมีบรรณาลัย 1 หลัง สร้างด้วยศิลาแลง หันหน้าไปทางทิศตะวันตก แนวกำแพงแก้วสร้างด้วยศิลาแลง ล้อมรอบตัวปราสาท และบรรณาลัย มีโคปุระหรือซุ้มประตูทางเข้าด้านเดียว อยู่ทางด้านหน้าปราสาทประธาน ระหว่างโคปุระกับตัวปราสาทประธานมีทางเดินถึงกันสร้างด้วยศิลาแลง สระน้ำ กรูขอบสระด้วยศิลาแลง ตั้งอยู่นอกกำแพงทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของปราสาทประธาน รูปแบบแผนผังของอารยคยาศาลา มีแผนผังคล้ายคลึงกันไม่ว่าจะสร้างขึ้น ณ ที่แห่งใด นั่นคือ มีปราสาทประธานอยู่ตรงกลาง หันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีบรรณาลัยหันหน้าไปทางทิศตะวันตกตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปราสาทประธาน โคปุระหรือประตูอยู่ทางทิศตะวันออก ประตูทางเข้าจะตรงกับปราสาทประธาน กำแพงแก้วสร้างต่อออกจากสองข้างของโคปุระ ล้อมรอบปราสาทประธานและบรรณาลัย ห่างจากมุมกำแพงทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเล็กน้อยเป็นที่ตั้งของสระน้ำรูปสี่เหลี่ยม

4.3 แนวคิดเบื้องหลังของการสร้าง

ปราสาทช่วงปี สร้างจากคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา เป็นอโรคยาศาล หรือสถานพยาบาลของชุมชน ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โปรดให้สร้างไว้ประจำอโรคยาศาลแห่งนี้ มีข้อความเช่นเดียวกับจารึกที่พบตามอโรคยาศาลแห่งอื่น ๆ คือ กล่าวนมัสการพระพุทธเจ้าพระโภชชยคุรุไวฑูรยะ ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์ผู้ประทานความไม่มีโรคแก่ประชาชนผู้นับถือ และกล่าวถึงการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ประจำสถานพยาบาลในแผนกต่าง ๆ เช่น แพทย์ ผู้ดูแลสถานพยาบาล ปัจจุบันศิลาจารึกหลักนี้ ถูกนำไปเก็บรักษาไว้ ณ หอสมุดแห่งชาติ ท่าवासกรี กรุงเทพมหานคร โดยทั่วไปมักจะสันนิษฐานกันว่า พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงมีจิตใจที่โอบอ้อมอารี จึงโปรดให้สร้างโรงพยาบาลขึ้น หากจะมองอีกแง่หนึ่งจะพบว่า พระองค์ทรงวางกุศโลบายในการเผยแพร่ศาสนาพุทธนิกายมหายาน ปราสาทช่วงปีสร้างในพุทธศาสนา เพื่อการเผยแพร่ศาสนาหรือขยายอำนาจก็ตามที่ จึงเป็นสิ่งที่ต้องทำการศึกษาค้นคว้าต่อไป

5. อิทธิพลความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในปราสาทช่วงปี อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

จากการที่ผู้เขียนได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสอบถามผู้มีส่วนเกี่ยวข้องใน บริเวณรอบองค์ปราสาท โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละประเด็นที่ผู้เขียนสอบถาม ผู้เขียนได้แยก ออกเป็นประเด็นในน้ำเสนอเอาไว้ทั้งหมด 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้

5.1 ความเชื่อด้านร่างกาย

ปราสาทขางปี ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟังว่า ในสมัยก่อนสถานที่แห่งนี้เป็นสถานพยาบาลหรือโรงพยาบาล เพื่อให้ผู้คน ได้แวะมาพักรักษาตัวหรือเรียกว่า “อโรคยาศาล” หมายถึง สถานที่หรือศาลาที่ปลอดจากโรค หรือ เป็นเหมือนสุขศาลาในอดีต ทำให้มีคุณค่าทางด้านร่างกาย เพราะทำให้เราหายเจ็บไข้ได้ป่วย เมื่อร่างกายเรา แข็งแรงแล้วก็จะมีผลต่อจิตใจ เรียกได้ว่า เมื่อสุขภาพกายดีจิตใจก็ดีตามไปด้วย ทำให้มี สุขภาพกายสุขใจ (สัมภาษณ์, พิศาล เค้ากล้า, 11 มีนาคม 2568)

อโรคยาศาลจึงถือเป็นหนึ่งในกลุ่มปราสาท ชุมชนในสายวัฒนธรรมขอมที่สำคัญ เปรียบเสมือนการ รวมพื้นที่ที่ใช้รักษาผู้ป่วยทั้งด้านร่างกายและ จิตใจควบคู่กันไป เป็นการรักษาโรคแบบแผนโบราณผสมผสาน ความสัมพันธ์ของความเชื่อต่อการ เคารพพระพุทธรูปเจ้า แม้ว่าตัวอาคารที่ปรากฏให้เห็นจะมีขนาดเล็ก แต่จาก รูปแบบที่เป็นมาตรฐานและ รูปเคารพประดิษฐานภายในที่สอดคล้องกับแนวความคิดในการสร้างเพื่อใช้บำบัด โรคภัยไข้เจ็บให้แก่ ประชาชน จึงทำให้พื้นที่ดังกล่าวเปรียบเสมือนศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนในสมัยนั้นได้ เป็น อย่างดี (สัมภาษณ์, นิตยา เฟ่งพิศ, 13 มีนาคม 2568)

สรุปได้ว่า คุณค่าด้านร่างกาย เมื่อประชาชนได้ไปรักษาที่ปราสาทขางปี ซึ่งเป็น “อโรคยาศาล” เปรียบเสมือนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพหรือโรงพยาบาลในชุมชนเมืองในสมัย ปัจจุบัน ซึ่งเป็นการรักษาแบบ แผนโบราณ ทำให้หายจากเจ็บไข้ได้ป่วย เมื่อร่างกายแข็งแรงแล้วก็มี ผลต่อจิตใจควบคู่กันไป เรียกได้ว่า เมื่อ สุขภาพกายดีจิตใจก็ดีตามไปด้วย

5.2 ความเชื่อด้านจิตใจ

ปราสาทขางปี มีความสำคัญกับชุมชน เป็นความเชื่อ เกี่ยวกับความเจ็บป่วยได้ป่วย โดยชาวพุทธจะมา บนบานที่ปราสาทขางปี เพื่อขอให้หายป่วย ซึ่งก็ปรากฏว่าหายป่วยไปหลายราย และมีคุณค่าทางจิตใจ ที่ได้ เห็นความเพียรของคนในสมัยโบราณใน การสร้างสรรค์ศิลปะที่มีความประณีตงดงาม (สัมภาษณ์, เอกสิทธิ์ สุวินัย, 14 มีนาคม 2568)

ในประเด็นนี้ มีผลทำให้เกิดคุณค่าด้านจิตใจ โดยชาวบ้านมีความเชื่อว่า ถ้าเจ็บป่วยก็จะมา บนบานที่ ปราสาทขางปีขอให้หายป่วย ซึ่งก็หายป่วยไปหลายราย เป็นไปตามแนวคิดของ ทศภรณ์ แซ่ ตัง กล่าวว่า การ บนบานถือได้ว่าเป็นยาทางใจอย่างหนึ่ง สำหรับผู้ที่ต้องการที่พึ่งหรือที่ยึดเหนี่ยวทาง จิตใจ และเมื่อใดที่ ชาวบ้านรู้สึกว่ตนเองกำลังขาดความมั่นใจในด้านต่างๆ แล้ว การบนบานคงเป็น อีกทางเลือกหนึ่งที่ช่วยลด ความเครียดทางอารมณ์ได้ ถึงแม้ว่าการบนบานจะไม่ได้ประสบความสำเร็จ ตามที่มุ่งหวังเอาไว้ทุกครั้งที่บนก็ตาม (สัมภาษณ์, เฉลียว ปิ่นเพชร, 14 มีนาคม 2568)

การบนบาน หมายถึง การขอให้ได้ในสิ่งที่ตนหวังกับองค์เทพที่ศักดิ์สิทธิ์องค์ใดองค์หนึ่ง เมื่อได้ตามที่ บนบานแล้วก็น้ำสิ่งของที่บนบานไว้นั้นมาแก้บนตามสัญญา การบนบานนี้จะมีเครื่องบนบานเป็น สิ่งมีชีวิตที่ ตายและสุกแล้ว มีหัวหมู ไช้ต้ม ดอกไม้ แต่ผลไม้จะเป็นผลไม้ที่ดิบและสดหรือขึ้นอยู่กับองค์ เคารพนั้นๆ (สัมภาษณ์, ประณีต ชัยสุวรรณ, 11 มีนาคม 2568)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การบนบาน เป็นการขอให้ได้ในสิ่งที่ตนหวังกับองค์เทพที่ศักดิ์สิทธิ์องค์ใดองค์หนึ่ง ที่สถิตปกปักรักษาปราสาทขางปี เมื่อได้ตามที่บน บานแล้วก็น้ำสิ่งของที่บนบานไว้นั้นมาแก้บนตามสัญญา เมื่อ

เจ็บป่วยก็จะมาบนบานที่ปราสาทช่างปี ขอให้หายป่วย การบนบานถือได้ว่าเป็นยาทางใจ เป็นที่พึ่งหรือที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เพื่อความมั่นใจ และช่วยลดความเครียดทางอารมณ์ได้ แม้ว่าจะไม่ได้รับความสำเร็จตามที่บนบานไว้ก็ตาม และมีคุณค่าทางจิตใจ ที่ได้เห็นความเพียรของคนในสมัยโบราณในการสร้างสรรค์ศิลปะที่มีความประณีตงดงาม (สัมภาษณ์, ชนาธิป ช้างก้อน, 11 มีนาคม 2568)

คุณค่าทางความงามหรือการรับรู้ทางสุนทรียะของมนุษย์ไว้ ดังนี้ 1) การรับรู้ค่าความงามได้เพราะสิ่งต่างๆ มีความงามอยู่ในตัวมันเอง สิ่งที่มีความงามจะปรากฏให้เห็นในลักษณะของรูปร่าง รูปทรง ได้สัดส่วนเหมาะสมจนกำหนดเป็นเกณฑ์ ขึ้น นอกจากนี้ การอธิบายถึงความงาม หรือสิ่งที่มีความงาม แม้จะพรรณนาละเอียดอย่างไรก็ตาม จะได้ผลน้อยกว่าการได้พบ ได้เห็น ได้สัมผัสของจริง ทำให้ให้เกิดการรับรู้ในขณะนั้น 2) รับรู้ค่าความงามได้เพราะจิตของเรากำหนดเอง ความงามเป็นเรื่องของความรู้สึกที่เกิดขึ้นใน ความคิด ในความรู้สึกของมนุษย์ถ้าสิ่งต่างๆ มีความงามอยู่จริงมนุษย์ทุกคนก็ต้องเห็นความงามเท่ากัน แต่ในความจริงแล้วเราเห็นความงามต่างกัน เพราะมีอารมณ์มีความรู้สึกต่างกันขึ้นอยู่กับความชอบ หรืออารมณ์ความรู้สึกของแต่ละคน (จิตพิสัย) นอกจากนี้อารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์มีผลโดยตรง ต่อการรับรู้ค่าความงาม การรับรู้ค่าความงามทางศิลปะ เป็นสภาวะที่เหมาะสมทั้งวัตถุสิ่งของ (สิ่ง สุนทรี) มีความงามความไพเราะ อันเกิดจากทักษะฝีมือของศิลปิน ผู้ดู ผู้ชมอยู่ในสภาพที่พร้อมที่จะ รับรู้พร้อมที่จะฟัง (ไม่มีการบังคับ) การรับรู้ค่าความงามทางศิลปะก็จะเกิดขึ้นมากน้อยตามกรอบ ประสบการณ์ของแต่ละคน (สัมภาษณ์, ปาริชาติ ยลถวิล, 12 มีนาคม 2568)

สรุปได้ว่า คุณค่าด้านจิตใจ ในการบนบาน เป็นการขอให้ได้ในสิ่งที่ตนหวังกับองค์เทพที่ ศักดิ์สิทธิ์องค์ใดองค์หนึ่ง ที่สถิตปกปักรักษาปราสาทช่างปี เมื่อได้ตามที่บนบานแล้วก็น้ำใจของที่บน บานไว้นั้นมาแก้บนตามสัญญา เมื่อเจ็บป่วยก็จะมาบนบานที่ปราสาทช่างปีขอให้หายป่วย การบน บานถือได้ว่าเป็นยาทางใจ เป็นที่พึ่งหรือที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจเพื่อความมั่นใจและช่วยลดความเครียดทางอารมณ์ได้ แม้ว่าจะไม่ได้รับความสำเร็จตามที่บนบานไว้ก็ตาม และการรับรู้ความงามทางใจด้าน ศิลปะของปราสาทช่างปี เป็นการรับรู้ค่าความงามได้เพราะจิตของเรากำหนดเอง ความงามเป็น เรื่องของความรู้สึกที่เกิดขึ้นในความคิด ซึ่งในความจริงแล้วเราเห็นความงามต่างกัน เพราะมีอารมณ์มีความรู้สึกต่างกันขึ้นอยู่กับความชอบหรืออารมณ์ความรู้สึกของแต่ละคน

5.3 ความเชื่อในด้านสังคม

เมื่อมีงานประจำปีจะมาช่วยงานจัดเครื่องบวงสรวง และเข้าร่วมในพิธีบวงสรวงทุกปีซึ่งมีชาวอำเภอศีขรภูมิและประชาชนใกล้เคียงมาร่วมพิธีเป็นอันมาก ทำให้ได้ เห็นถึงพลังสามัคคีในการร่วมมือร่วมใจช่วยกันจัดงานประเพณีบวงสรวงของชุมชนในอำเภอศีขรภูมิเป็นอย่างดี ความสามัคคี ความพร้อมเพรียงกัน ความปรองดองกัน ที่พร้อมเพรียงกันทำ ที่ร่วมมือร่วมใจกันทำ (สัมภาษณ์, วินัย โกการัตน์, 13 มีนาคม 2568)

สรุปได้ว่า คุณค่าด้านความสามัคคี ชุมชนในอำเภอศีขรภูมิ มีความสามัคคีในการร่วมมือร่วมใจความพร้อมเพรียงกัน ความปรองดองกัน พร้อมเพรียงกันทำร่วมมือร่วมใจกันช่วยกันจัดงานประเพณีบวงสรวงเป็นประจำทุกปีของชุมชน โดยจะมาช่วยกันจัดเครื่องบวงสรวง ทำให้ได้เห็นถึงพลังสามัคคีของชุมชน

5.4 ความเชื่อในด้านศิลปะและวัฒนธรรม

เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธ คือ ประชาชนจะมาเที่ยวที่ปราสาทขางปี มีความเชื่อว่าถ้าใครเก็บเศษหินหรือเศษดินหรืออะไรที่เกี่ยวกับปราสาท จะมีอันเป็นไป เจ็บไข้ได้ป่วยต้องเอา มาคืน จึงจะหายป่วย และด้านอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมของชุมชน ซึ่งอบต.ขางปี มีประเพณี บวงสรวงปีละครั้ง เพื่อขอขมาลาโทษสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักรักษาปราสาท และเพื่อให้ฝนฟ้าตกตามฤดูกาล ซึ่งเป็นความเชื่อของชุมชนเพื่อความสบายใจ วัฒนธรรมเป็นผลของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และ ภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคม และหมายรวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคม ทั้งจิตใจของคน ค่านิยม ระบบความคิดคุณค่าทางจิตใจ คุณธรรม แนวความคิดลักษณะความสัมพันธ์ ของมนุษย์ ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถภูมิปัญญาที่ช่วยให้มนุษย์อยู่รอดและเจริญสืบต่อมา (สัมภาษณ์, จิตาภา ชาญประโคน, 11 มีนาคม 2568)

สรุปได้ว่า คุณค่าด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ปราสาทขางปีและปราสาทอื่น ๆ ที่ใกล้เคียงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธ และความเชื่อว่าเกี่ยวกับการเก็บเศษหินหรือเศษดินหรือ สิ่งของในบริเวณปราสาท จะมีอันเป็นไป เจ็บไข้ได้ป่วยต้องเอามาคืน จึงจะหายป่วย ซึ่งเป็นสิ่งที่ ประชาชนผู้มาเยือนไม่ควรทำ ควรจะช่วยกันรักษาปราสาทขางปีและปราสาทอื่น ๆ ไว้เพื่อเป็น มรดกทางศิลปวัฒนธรรมให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาภูมิหลังของบรรพบุรุษและรากเหง้าความเป็นมาของ ชุมชน อันเป็นการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระ และความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ และสร้างจิตสำนึก ของความเป็นคนท้องถิ่น ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ซึ่ง อบต.ขางปี ได้จัดประเพณีบวงสรวงปีละครั้งของทุกปี เพื่อขอขมาลาโทษสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกปักรักษาปราสาท และเพื่อให้ฝนฟ้าตกตามฤดูกาลอันเป็นความเชื่อของชุมชน ซึ่งภาครัฐควรสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมา ของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

6. องค์ความรู้จากการศึกษา

ผลจากการศึกษาเรื่อง “การศึกษาคุณค่าเชิงพุทธของอารยศาลา: กรณีศึกษา ปราสาทขางปี ตำบลขางปี อำเภอสือรภูมิ จังหวัดสุรินทร์” ทำให้เกิดองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา ดังนี้

6.1 องค์ความรู้ทางการแพทย์ (Medical) เป็นโรงพยาบาล เพื่อให้ผู้คนมารักษา สถานที่ปลอดภัยโรค ทำให้มีคุณค่าทางด้านร่างกาย หายเจ็บไข้ได้ป่วย สุขภาพกายดีสุขภาพใจสบายเปรียบเสมือนพื้นที่รักษาผู้ป่วยทั้งด้านร่างกายและจิตใจควบคู่กันไป สัมพันธ์ของความเชื่อต่อการเคารพพระพุทธรูปเจ้า

6.2 องค์ความรู้ทางอารมณ์ (Emotion) เป็นความเชื่อเกี่ยวกับความเจ็บป่วย การบนบานที่ปราสาทขางปีเพื่อขอให้หายป่วยและมีคุณค่าทางจิตใจ เป็นยาทางใจอย่างหนึ่ง ที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ช่วยลดความเครียดทางอารมณ์ได้ ขอให้ไดโนสิ่งที่ตนหวังกับองค์เทพที่ศักดิ์สิทธิ์ แล้วแก้บนตามสัญญา

6.3 องค์ความรู้ทางสังคม (Society) งานประจำปีพิธีบวงสรวงมีชาวอำเภอสือรภูมิและประชาชนใกล้เคียงมาร่วมพิธีเป็นอันมาก มีความสามัคคีในการร่วมมือร่วมใจความพร้อมเพรียงกัน ความปรองดองกัน พร้อมเพรียงกันทำร่วมมือร่วมใจกันช่วยกันจัดงานประเพณีบวงสรวงเป็นประจำทุกปีของชุมชน โดยจะมาช่วยกันจัดเครื่องบวงสรวง ทำให้ได้เห็นถึงพลังสามัคคีของชุมชน

6.4 องค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม (Culture Art) เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมของชุมชน วัฒนธรรมเป็นผลของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคม

7. สรุป

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือในสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ว่าจะเป็นสถานที่ บุคคล วัตถุ สิ่งของ ทั้งสิ่งที่มีตัวตนและไม่มีตัวตน และแสดงความจงรักภักดี ศรัทธาเลื่อมใส โดยไม่ต้องหาเหตุผลมา ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา คือ ความเชื่อซึ่งมุ่งเน้นพระรัตนตรัยหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา วิถีแห่งความเชื่อทางศาสนา มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต หลักคำสอนทาง วิถีเชื่อทางศาสนาในฐานะเป็นสถาบัน วิถีเชื่อทางศาสนา มีบทบาทสำคัญในการทำให้บุคคลมีที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวด้านจิตใจ เป็นต้น

บ้านช่างปี หมู่ที่ 1 ตำบลช่างปี อำเภอสักรุมิ จังหวัดสุรินทร์ เดิมมีคนที่ชื่อ “ปี” เรียกกันว่า “ตาปี” เป็นคนปั้นหม้อไหของหมู่บ้านที่มีฝีมือมากในการปั้น จึงเรียกต่อกันมาว่า “บ้านตาปี” ภายหลังจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามชื่อของช่างปั้นว่า “บ้านช่างปี” ปราสาทช่างปีเป็นโรงพยาบาล (อโรคยศาล) หนึ่งในจำนวน 102 แห่ง ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งอาณาจักรขอมโบราณโปรดให้สร้างขึ้น ราวพุทธศตวรรษที่ 18 พบโบราณวัตถุจำนวนมาก ส่วนหนึ่งนำไปเก็บรักษาไว้ ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุรินทร์ อีกส่วนหนึ่งเก็บรักษาไว้ที่วัดบ้านช่างปี

อิทธิพลความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในปราสาทช่างปี อำเภอสักรุมิ จังหวัดสุรินทร์ แยกออกเป็นประเด็นในน้ำเสนอเอาไว้ทั้งหมด 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้ 1) คุณค่าด้านร่างกาย ในสมัยก่อนสถานที่แห่งนี้เป็นสถานพยาบาลหรือโรงพยาบาล เพื่อให้ผู้คน ได้แวะมาพักรักษาตัวหรือเรียกว่า “อโรคยศาล” 2) คุณค่าด้านจิตใจ โดยชาวพุทธจะมานอนที่ปราสาทช่างปี เพื่อขอให้หายป่วย ซึ่งก็ปรากฏว่าหายป่วยไปหลายราย และมีคุณค่าทางจิตใจ 3) คุณค่าในด้านสังคม งานประจำปีมีการจัดเครื่องบวงสรวงทุกปี ซึ่งมีชาวอำเภอสักรุมิ และประชาชนใกล้เคียงมาร่วมพิธีเป็นอันมาก ทำให้ได้เห็นถึงพลังสามัคคีในการร่วมมือร่วมใจช่วยกันของชุมชนในอำเภอสักรุมิ และ 4) คุณค่าในด้านศิลปะและวัฒนธรรม เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพุทธ ด้านศิลปวัฒนธรรมของคนสุรินทร์

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2503). *โครงการและรายงานการสำรวจและขุดแต่งโบราณวัตถุสถานในภาค*

ตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2502. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (2540). *วัดหลวงสมัยรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (2550). *ประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

จารุวรรณ พึ่งเที่ยร. (2555). *พุทธศิลป์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- จิตาภา ชาญประโคน. (2568, 11 มีนาคม). ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในปราสาทข่าปี [สัมภาษณ์]. กำนันตำบลข่าปี อำเภอสือขภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- จิตาภา ชาญประโคน. (2568, 11 มีนาคม). องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของปราสาทขอม [สัมภาษณ์]. กำนันตำบลข่าปี อำเภอสือขภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- เฉลียว ปิ่นเพชร. (2568, 14 มีนาคม). ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในปราสาทข่าปี [สัมภาษณ์]. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลข่าปี อำเภอสือขภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- เฉลียว ปิ่นเพชร. (2568, 14 มีนาคม). ชุมชนบ้านข่าปี อำเภอสือขภูมิ จังหวัดสุรินทร์ [สัมภาษณ์]. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลข่าปี อำเภอสือขภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- ชนาธิป ช้างก้อน. (2568, 11 มีนาคม). ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในปราสาทข่าปี [สัมภาษณ์]. ชาวบ้านอ่างสมบูรณ์ ตำบลข่าปี อำเภอสือขภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- ชลูด นิ่มเสมอ. (2532). *การเข้าถึงศิลปะในงานจิตรกรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป.
- ชะเอม แก้วคล้าย. (2528). *จารึกพระเจ้าชัยวรมันที่ 7*. กรุงเทพมหานคร: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- दनัย ไชโยธธา. (2538). *ลัทธิศาสนาและระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ธัญสรณ์ ไหมทอง. (2568, 14 มีนาคม). พระราชประวัติของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โดยสังเขป [สัมภาษณ์]. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านข่าปี ตำบลข่าปี อำเภอสือขภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- นิตยา เฟ่งพิศ. (2568, 13 มีนาคม). ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในปราสาทข่าปี [สัมภาษณ์]. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหัวแรตนาโพธิ์ ตำบลข่าปี อำเภอสือขภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- ประณิต ชัยสุวรรณ. (2568, 11 มีนาคม). *คติการสร้างปราสาทขอม* [สัมภาษณ์]. ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอสือขภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- ปาริชาติ ยลถวิล. (2568, 12 มีนาคม). ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในปราสาทข่าปี [สัมภาษณ์]. ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลข่าปี อำเภอสือขภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- พระครูสังฆรักษ์สำเร็จ กตธโร. (2568, 11 มีนาคม). *ประเภทของความเชื่อ* [สัมภาษณ์]. รองเจ้าคณะตำบลข่าปี วัดบ้านข่า ตำบลข่าปี อำเภอสือขภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- พระอธิการประหยัด ตปสีโล. (2568, 11 มีนาคม). ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา [สัมภาษณ์]. เจ้าอาวาสวัดศรีโพธาราม (บ้านหนองผือ) ตำบลข่าปี อำเภอสือขภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- พระอธิการสมศักดิ์ ปชโชโต. (2568, 14 มีนาคม). *ความสำคัญของความเชื่อ* [สัมภาษณ์]. เจ้าอาวาสวัดข่าปี ตำบลข่าปี อำเภอสือขภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- พิศาล คำกล้า. (2568, 11 มีนาคม). *กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในชุมชนชาวบ้านข่าปี* [สัมภาษณ์]. นายอำเภอสือขภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- พระวิศิษฐ์ สุมน (แทบตาม). (2556). *การศึกษาคุณค่าความเชื่อในพิธีกรรมการบูชาปู่ตาของชาวบ้านหนองแวงโลกพระ และชาวบ้านหนองแวงโคตร ตำบลหนองแวงโลกพระ อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย].

- ภัททิยา ยิมเรวัต. (2540). การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมด้านความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณี. *ภาษาและวัฒนธรรม*, 16(1), [หน้าไม่ระบุ].
- ยอร์ช เซเดส์. (2536). *เมืองพระนคร นครวัด นครธม* (ปราณี วงษ์เทศ, ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2478). การบูรณะและขึ้นทะเบียนได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานของชาติ. *ราชกิจจานุเบกษา*, 52(75).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด.
- รุ่งนภา จะนนท์. (2553). *การพัฒนาหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เรื่องปราสาทพนมรุ้ง* [สารนิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].
- รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล. (2547). อาโรคยศาล: ความรู้ทั่วไปและข้อสังเกตเบื้องต้น. *เมืองโบราณ*, 30(3).
- ศรัณย์ บุญประเสริฐ, & ยอดเนตร สุวรรณ. (2551). *คู่มือนำเที่ยววนครวัด นครธม* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สารคดี.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2539). *ศิลปะขอม*. กรุงเทพมหานคร: ครุสภาลาดพร้าว.
- สุรศักดิ์ เจริญวงศ์. (2535). แนวคิดและวัตถุประสงค์ของจิตรกรรมไทย. ใน *ศิลปะกับสังคมไทย หน่วยที่ 6-10* (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วินัย โกการัตน์. (2568, 13 มีนาคม). *กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในชุมชนชาวบ้านช่วงปี* [สัมภาษณ์]. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลช่วงปี อำเภอสี่ขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- วินัย โกการัตน์. (2568, 13 มีนาคม). *ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในปราสาทช่วงปี* [สัมภาษณ์]. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลช่วงปี อำเภอสี่ขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- เอกสิทธิ์ สุวินัย. (2568, 14 มีนาคม). *กลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในชุมชนชาวบ้านช่วงปี* [สัมภาษณ์]. ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลช่วงปี อำเภอสี่ขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- เอกสิทธิ์ สุวินัย. (2568, 14 มีนาคม). *ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในปราสาทช่วงปี* [สัมภาษณ์]. ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลช่วงปี อำเภอสี่ขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- เอกสิทธิ์ สุวินัย. (2568, 14 มีนาคม). *ความสำคัญของความเชื่อ* [สัมภาษณ์]. ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลช่วงปี อำเภอสี่ขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์.
- Barth, A. (1903). *Les doublets de la stele de Say-Fong. Bulletin de l'École Française d'Extrême-Orient (BEFEO)*, 3.
- Coédès, G. (1940). *Les hopitaux de Jayavarman VII. In Études cambodgiennes*. Imprimerie de l'Extrême-Orient.
- Bhadri, K. M. (Trans.). (2007). *Ta Prohm inscription of Jayavarman VII. AD 1186*. In P. K. Kapur & S. Sahai (Eds.), *Ta Prohm: A glorious era in Angkor civilization*. Bangkok: White Lotus Press.

Finot, L. (1903). *L'inscription Sanskrite de Say-Fong. Bulletin de l'École Française d'Extrême-Orient (BEFEO)*, 3.